

POTICAJI FRA BONE ZVONIMIRA ŠAGIJA RASPRAVI O ODNOSU SOCIJALNOG NAUKA KATOLIČKE CRKVE I SOCIJALNOG PODUZETNIŠTVA

Socijalno poduzetništvo može se promatrati kao razvijeniji oblik poduzetništva u kojem su klasične ekonomske sastavnice poput rizika i profita dopunjene socijalnom brigom o općem dobru. Da bi tradicionalno poduzetništvo poprimilo karakteristike socijalnog poduzetništva, potrebna je povećana poduzetnikova odgovornost ponajprije u odabiru djelatnosti, a zatim još i u načinu odvijanja poduzetničkog pothvata. Također, neizostavna je i društvena potpora koja se sastoji u svjesnom prepuštanju jednog dijela socijalnih aktivnosti poduzetnicima. Bez obzira što poduzetnici izvršavaju preuzete socijalne aktivnosti na tržišnim, prije svega profitnim, načelima, važno je da se njihovim ulaganjima u socijalnu sferu oslobađaju oskudni društveni resursi za podmirivanje nekih drugih potreba kojima se također postiže opće dobro. Socijalno poduzetništvo ima ishodište u individualnoj poduzetnikovoj brizi za podmirivanjem društveno-korisnih potreba, a uz to još i u društvenoj, tj. državnoj potpori tim nastojanjima.

Društveni utjecaj na poduzetništvo može se promatrati i kroz primjenu etičkih normi u poslovanju, pri čemu je važno uočiti one norme koje proizlaze iz socijalnog nauka Crkve. Autor želi pokazati kako je socijalni nauk Crkve sasvim usklađen sa suvremenim konceptom socijalnog poduzetništva koji teži standardizaciji društvene odgovornosti u poslovnim aktivnostima. Rad je posvećen promišljanju ove teme u djelima fra Bone Zvonimira Šagija. On se nije primarno bavio proučavanjem poduzetništva, ali je u stalnoj brizi za primjenu kršćanskih načela u svakodnevnom životu prepoznao važnost socijalne komponente u svim društvenim aktivnostima.

Ključne riječi: društvena odgovornost; katolička etika; socijalno poduzetništvo; socijalni nauk crkve.

1. UVODNO RAZMATRANJE

Temeljni pojmovi koji su predmet razmatranja u ovom radu jesu socijalno poduzetništvo i socijalni nauk crkve te se pokušava pronaći uporište za tvrdnju po kojoj bi socijalni nauk crkve mogao poslužiti kao ishodište za daljnji razvoj socijalnog poduzetništva. U bogatom opusu Bone Zvonimira Šagija postoje promišljanja o važnosti kršćanske etike u svakodnevnom životu pa je moguće pretpostaviti da kršćanska socijalna etika treba biti okvir u kojem će se poslovne aktivnosti odvijati i po socijalnim, a ne samo ekonomskim kriterijima:

“No, samo poznavanje socijalnog nauka, očito, nije sve što se danas traži. Sasvim je druga stvar, i mnogo zahtjevnija, znati na temelju tih načela rasuđivati konkretne društvene situacije, uviđati gdje i kako se kršćani mogu ili trebaju angažirati i kako artikulirati smjernice za praksu; kako stvoriti etičko-orijentacijski okvir za formiranje socijalno pravednijeg društva“.¹

Poduzetništvo je prisutno u različitim ekonomskim teorijama od 18. stoljeća kad se u engleskom jeziku počela koristiti novokovanica “entrepreneurship“²; uzeta iz francuskog jezika. Premda su se uz taj pojam najčešće vezivali težnja za profitom i sklonost prema riziku,³ postoje i shvaćanja o inovativnosti kao glavnoj sastavnici poduzetništva. Tako je Peter Drucker, još u vrijeme kad su o poduzetništvu postojale brojne teorijske kontroverze, naglasio upravo inovativnost kao temeljnu odrednicu poduzetništva:

“Doduše, svim novim malim tvrtkama zajednički su mnogi čimbenici. Ali da bi bilo poduzetničko, poduzeće mora imati posebne karakteristike, pored toga što je novo i malo. Doista, poduzetnici su manjina među novim poduzećima. Oni stvaraju nešto novo, nešto drugačije; mijenjaju ili transmudiraju vrijednosti“.⁴

Novo promišljanje poduzetništva, u okviru tradicionalnih ekonomskih i menadžerskih teorija, javlja se pojavom brojnih integracijskih i disintegracijskih sastavnica koje prate današnje globalizacijske procese. Pojava socijalnog poduzetništva svakako pripada među one čimbenike koji razvijaju svijest o odgovornom ponaša-

¹ ŠAGI, B. Z.: “Kršćanski društveni angažman u Hrvatskoj“, u BALOBAN, S. (ured): *Socijalni nauk Crkve u hrvatskom društvu*, Centar za promicanje socijalnog nauka Crkve, Zagreb 1998., str. 83-96.

² Vidi detaljnije: CANTILLON, R.: *Opća rasprava o prirodi trgovine*, Centar za kulturnu djelatnost, Zagreb 1982.

³ KOLAKOVIĆ, M. i MIKIĆ, M.: *Poduzetništvo u 21. stoljeću*, Studentski poduzetnički inkubator, Zagreb, 2020. str.3.

⁴ Peter, F. DRUCKER, *Innovation and Entrepreneurship*, (Melbourne: Collins, 1993): 22.

nju spram općih dobara, kako prirodnih koja su ograničena i iskoristiva,⁵ tako i društvenih koja teže solidarnosti i supsidijarnosti. Problem globalizacije važan je za socijalno poduzetništvo najmanje iz dva razloga. Prvo to je činjenica da u povezanom svijetu niti jedan proces nema smisla ako ne teži univerzalnoj primjeni, a drugo bez državne pomoći niti jedan proces koji uključuje socijalne elemente solidarnosti i supsidijarnosti ne može se provesti na nacionalnoj razini. Vrlo precizno se o tome izjasnio Papa Ivan Pavao II:

“Globalizacija mora uključivati solidarnost. Globalizacija je duboko transformirala ekonomski sustav stvaranjem neočekivanih mogućnosti rasta, ali je isto tako rezultirala marginalizacijom velikog broja ljudi, nezaposlenošću u slabije razvijenim zemljama kao i odbacivanjem u dublje siromaštvo u razvijenim državama. Papa je predlagao dublju predanost globalnoj solidarnosti naglašavajući hitnost nekih mjera: oprost dugova najsiromašnijim zemljama, dijeljenje tehnologije i prosperiteta, veće napore u prevladavanju sukoba i poštovanje ljudskih prava”.⁶

Problem globalne odgovornosti postoji i na razini pojedinca, a ne samo na razini društveno odgovorne države, što je također naglasio isti papa u svom obraćanju vjernicima u Madridu, u svibnju 2003. godine:

“Da bi globalizacija imala koristi za sve stanovnike svijeta, ona se mora usmjeravati i regulirati međunarodnim konsenzusom. Kad su snage tržišnog gospodarstva i posebni interesi jedine stvari koje vode međunarodnu razmjenu kapitala, dobara i informacija, najslabiji članovi društva nemaju jamstvo sudjelovanja u općoj koristi i riskiraju veće iskorištavanje”.⁷

U aktualnim crkvenim dokumentima postoji izražena ideja o globalnoj kooperaciji, na filozofskoj razini, premda se ne može uočiti dovoljan napredak u djelovanju svjetovnih institucija koje bi tu kooperaciju trebale ostvariti u svakodnevnom životu.

⁵ Crkva nije uvijek prepoznavala važnost ekologije, niti za društvo, niti za pojedinca. Postoje mišljenja da je prva enciklika u kojoj se ističe važnost prirode za čovjeka, kao i važnost društvene brige za prirodu, *Sollicitudo Rei Socialis*, The Social Concerns of the Church (John Paul II, 1987), zapravo dokaz kako je Katolička crkva reagirala na ovo osjetljivo pitanje nakon gotovo svih ostalih svjetskih institucija. Vidi detaljnije: Sean McDonagh, S. S. C., “The Greening of the Church”, (1990): 175, 187. http://www.shc.edu/theolibrary/resources/comments_cst.htm

⁶ Editorial, “Solidarity in globalization,” *America* (Jun 3-Jun 10, 2000): 3.

⁷ “Globalization must be regulated by international consensus”, *America*, The National Catholic Weekly, New York (May, 19, 2003): 5.

“Globalizacija također zahtijeva veću suradnju država u koordinaciji gospodarstva, s obzirom na to da pojedine vlade često više nisu u stanju izvršavati učinkovite smjernice. Kompendij poziva na stvaranje "adekvatnih i učinkovitih političkih i pravnih instrumenata“ (br. 371) koji će osigurati "opće dobro ljudske obitelji“.⁸

Opće dobro za ljudsku obitelj izvrsna je podloga za izgradnju socijalnog poduzetništva koje je postalo zahvalan predmet istraživanja. U fokusu brojnih teoretičara primarno je razlikovanje socijalnog i altruističkog ponašanja u odnosu na tradicionalne odrednice poduzetništva poput brige o većem profitu i spremnosti na preuzimanje većeg rizika. Wee-Liang Tan, Teck-Meng Tan i John Williams postavili su zanimljiva pitanja: *Što je socijalno poduzetništvo? Konkretno, što je tu socijalno?*, a zatim su pokušali postaviti definiciju socijalnog poduzetništva koja je intuitivno u skladu s onim što je općenito prihvaćeno kao poduzetništvo i koja opisuje način kako poduzetništvo može biti altruistično. Pritom su uočili važnost promatranog fenomena za znanstvena istraživanja, ali i za politiku u svakodnevnom životu.

“Razumijevanje što je socijalno poduzetništvo omogućuje istraživačima proučavanje fenomena, a donositeljima politika osmišljavanje mjera za njegovo poticanje. Međutim, takvo razumijevanje djelomično nedostaje jer još uvijek ne postoji univerzalno prihvaćena definicija poduzetništva“.⁹

Socijalno poduzetništvo ne treba dakle, tražiti u sferi uvođenja socijalnih ili karitativnih čimbenika u gospodarstvo, nego u sferi stvaranja društvene potpore za razvoj malih profitnih centara koji će postizati tržišni uspjeh poduzetničkim potencijalom i kreativnošću svojih osnivača. Budući da se povezivanje organizacija u poslovnom procesu javlja kao rezultat primjene nove tehnologije ili kao rezultat izdvajanja pojedinih aktivnosti iz velikih poduzeća, novoosnovana mala poduzeća imat će dobre izgleda za uspjeh uz minimalnu društvenu potporu. Tako promišljeno poduzetništvo, u kontekstu socijalnog razvoja, može pridonijeti podjednako gospodarskom i kulturnom razvoju svake zemlje ili uže regionalne zajednice.¹⁰ Ono

⁸ Zenit, “Toward a Moral Economic Life” http://www.catholiceducation.org/articles/social_justice/sj00190.html

⁹ TAN, WL., WILLIAMS, J. & Tan, TM.: “Defining the ‘Social’ in ‘Social Entrepreneurship’: Altruism and Entrepreneurship”. *Entrepreneurship Mgt.* 1, 2005, p.p. 353–365; <https://link.springer.com/article/10.1007/s11365-005-2600-x>.

¹⁰ Vidi detaljnije: CINGULA, M.: “How Can Social Teaching of the Church Improve Social Entrepreneurship”, 2017 CEBU International Conference on Studies in Business, Management, Education and Law (SBMEL-17) Cebu Philippines, Jan. 26-27, 2017; <http://uruae.org/siteadmin/upload/DIR0117508.pdf>.

šta se takvim poduzetništvom želi postići jest upravo to da novi poslovni subjekti, uz ona već postojeća mala i srednja poduzeća koja su se afirmirala u tržišnom natjecanju, budu ključni čimbenici za realizaciju novih radnih mjesta, te postanu kreativni indikatori promjena sustava društvenih vrijednosti. Ipak, Clayton Sinyai dobro je uočio kako socijalno poduzetništvo ima ograničen domet, citiravši iskusnog stručnjaka:

“Upitan o tom fenomenu, profesor ekonomije iz Kolumbije Jeffrey Sachs, poznat po savjetovanju postkomunističkih nacija da brzo privatiziraju svoja gospodarstva, ponudio je notu opreza. "Vidimo puno velikih uspjeha u društvenom poduzetništvu, a vidimo i više prostora za to u nekim društvima", rekao je za The New York Times, "Ali ne možemo se jednostavno osloniti na socijalno poduzetništvo u onome što pojedina vlada treba učiniti".¹¹

Također, vrlo je zanimljivo smjestiti socijalno poduzetništvo u okvire socijalnog nauka Crkve, barem u onim zemljama koje tradicionalno pripadaju kršćanstvu. U Hrvatskoj postoje relevantna teološka razmatranja socijalnih pitanja,¹² a u bogatom publicističkom opusu fra Bone Zvonimira Šagija moguće je pronaći mišljenje kojim se upravo socijalno poduzetništvo ističe kao poželjan model za razvoj gospodarskih aktivnosti.¹³

Premda je uočena transformacija poduzetništva u socijalno poduzetništvo tradicionalna ekonomska načela i dalje su dominantna u poslovnim pothvatima. Poduzetnici i dalje teže ostvarivanju profita, a država se i dalje mora brinuti za opće dobro, no socijalni poduzetnici, stvarat će zajedno s odgovornom državom prostor u kojem će se na tržišnim načelima razvijati poduzetništvo kao dio nastojanja da se opće dobro stalno povećava. Bono Zvonim Šagi ide i dalje u promišljanju zadaće koju imaju kršćani i njihova Crkva:

“No Crkva i kršćani su dužni aktivno pridonositi moralnom standardu društva i mijenjati svijet prema vječnim načelima etike istine i pravde koja se fundira u Bogu, punom ljubavi prema svakom čovjeku”.¹⁴

¹¹ SINYAI, Clayton, “Meet the Innovators” America, The National Catholic Weekly, New York (Sep 13, 2004): 24.

¹² BALOBAN, S. (ured): *Socijalni nauk Crkve u Hrvatskom društvu*, Centar za promicanje socijalnog nauka Crkve, Zagreb, 1998.

¹³ Više o tome u odjeljku: *Socijalnost-sastavnica kršćanske duhovnosti danas*, u: ŠAGI, Bono Zvonimir: “Izazovi otvorenih vrata”, *Kršćanska sadašnjost*, Zagreb, 1993, str.180. i dalje.

¹⁴ ŠAGI, Bono Zvonimir, “Da sol ne obljutavi”, *Kršćanska sadašnjost*, Zagreb, 1999., str. 249.

Ako kršćanin aktivno doprinosi moralnom standardu društva, on mijenja i odnose u poslovnim aktivnostima pa se može pretpostaviti da poduzetnikova transformacija iz tradicionalnog u socijalnog poduzetnika može/mora biti potaknuta kršćanskom socijalnom etikom.

2. SOCIJALNO PODUZETNIŠTVO KAO RAZVIJENI OBLIK PODUZETNIŠTVA¹⁵

Distinkcija socijalnog poduzetništva unutar pojma tradicionalnog poduzetništva ima smisla samo ukoliko se zadrže temeljne karakteristike poduzetništva kao poslovne aktivnosti. To znači da pojam socijalnog poduzetništva ne proizlazi iz uvođenja netržišnih mjerila u poslovanje nego iz potrebe da se poslovni rezultati i socijalni društveni interesi ostvaruju uz minimalna ulaganja. Socijalno poduzetništvo svakako je poseban oblik poduzetništva čije su neke značajke više naglašene naspram tradicionalnog pojma poduzetništva. Nastojanje da se ostvari dobitak u poslovanju, stvaralački pristup rješavanju problema, poslovna inicijativa i preuzimanje rizika, sve su to općeprihvaćene, tradicionalne značajke poduzetništva koje nikako ne dolaze u pitanje uvođenjem socijalne sastavnice. Od socijalnog poduzetništva očekuje se da razvije nov model gospodarstva za 21. stoljeće.¹⁶ Smithova koncepcija poduzetništva utemeljenog na pojedinačnom koristoljublju¹⁷ ipak se mora upotpuniti uvođenjem brige za opće dobro. Ono šta se je već pokazalo točnom pretpostavkom, jest činjenica da upravo male poduzetničke inicijative imaju mogućnost brže i efikasnije prilagodbe tržišnim promjenama, a da kao pozitivnu posljedicu toga ostvaruju brži rast zaposlenosti te bolje financijske rezultate.

Peredo i McLean zaključuju s prijedlogom prikladno fleksibilnog objašnjenja koncepta:¹⁸ Socijalno poduzetništvo se provodi tamo gdje neka osoba ili osobe: (1) imaju za cilj bilo isključivo ili na neki istaknuti način stvoriti društvenu vrijednost, te slijede taj cilj kroz kombinaciju aktivnosti, (2) prepoznaju i koriste prilike za stvaranje ove vrijednosti, (3) koriste inovacije, (4) toleriraju rizik i (5) odbijaju prihvatiti ograničenja u dostupnim resursima.

¹⁵ Ovo pitanje autor je ranije obradio u tekstu: CINGULA, M.: "Social Entrepreneurship and Social Thought of Church", *International Academic Conference Conference proceedings*, Buenos Aires, Argentina: International Institute of Social and Economic Sciences, 2013, <https://www.bib.irb.hr/670264>.

¹⁶ DEES, J. G., HAAS, M. and HAAS, P.: The Meaning of "Social Entrepreneurship", 1998, <http://www.the-ef.org/resources-Dees103198.html>.

¹⁷ WARSH, D.: "Što je to poduzetnistvo", in: Collins, E.G.C. i Devanna, M.E.: *Izazovi menadžmenta u XXI. stoljecu*, (MATE, Zagreb, 2002.): 4.

¹⁸ PEREDO, A.M., MCLEAN, M.: Social entrepreneurship: A critical review of the concept, <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S1090951605000751>.

Socijalno poduzetništvo nije idealizirana slika poduzetništva bez njegovih temeljnih tržišnih sastavnica nego je to specifična vrsta poduzetništva u kojoj su i poduzetničke i socijalne sastavnice dopunjene novim, kvalitetnijim sadržajima. Slikovito rečeno, socijalni poduzetnik ne daje nekome ribu ili kruh, niti uči nekoga kako se riba lovi ili kruh peče, nego on mijenja i unapređuje ribolov i pečenje kruha, nadilazeći tako sve ranije pristupe poslovanju. On se ne zadovoljava trenutačnim rješenjem problema nego pokušava promijeniti svoje okružje: lokalnu zajednicu, društvo i čitav svijet.¹⁹ Primjer socijalnih poduzetnika David Bornstein nalazi u ljudima kao što su Henry Ford i Steven Jobs koji su promijenili društvo svojim odnosom prema poslovanju. Za njega su socijalni poduzetnici:

“... ljudi s novim idejama za rješavanje glavnih problema koji su neumoljivi u potrazi za svojom vizijom, ljudi koji jednostavno neće prihvatiti „ne“ kao odgovor, koji neće odustati dok svoje ideje ne prošire koliko god mogu“.²⁰

Ako takav koncept izgleda previše zahtjevno ne treba zaboraviti da su poduzetnici oduvijek svojim stvaralačkim doprinosom i energijom mijenjali svijet. Bez njihove hrabrosti i njihovih inovacija mnogi pothvati ne bi niti započinjali, a kamo li davali rezultate.

Prva je važna sastavnica socijalnog poduzetništva naglašena društvena odgovornost u odabiru poslovne djelatnosti. Socijalni poduzetnik svoju socijalnu misiju ostvaruje prije svega obavljanjem društveno korisnog posla pri čemu takav posao nema niti jednu sastavnicu koja bi ugrožavala moralne kriterije kako u odnosu na ljudsku zajednicu tako i u odnosu na prirodno okružje. Profit nije primarni pokretač njegove poduzetničke inicijative, već samo prihvatljivo konačno rješenje njegove djelatnosti koja je pokrenuta višim, društveno - socijalnim ciljevima. Ako se strast za čuvanje općeg dobra upotpuni razumnim tržišnim pristupom, nastaje vrlo učinkovita kombinacija kojom socijalni poduzetnik ispunjava društvene potrebe postižući istovremeno i svoju osobnu korist.²¹ Preuzimajući ulogu zadovoljavanja dijela općih potreba, bez obzira što to čini na tržišnim temeljima, poduzetnik oslobađa ograničene državne resurse te se oni mudrim gospodarenjem mogu preusmjeriti u ostale društveno korisne djelatnosti za kojima postoji potreba. Etičnost u poslovanju socijalnog poduzetnika započinje odbijanjem svih onih djelatnosti koje ugrožavaju društveni interes i prirodno okružje.

¹⁹ “What is a Social Entrepreneur”, http://www.ashoka.org/fellows/social_entrepreneur.cfm.

²⁰ David BORNSTEIN, “Social Entrepreneurs and the Power of New Ideas” (Oxford University Press, 2004): 1

²¹ “Merging Mission & Money”, <http://www.socialentrepreneurs.org/home.htm>.

Druga važna sastavnica socijalnog poduzetništva jest povećana odgovornost spram društvene zajednice i pojedinca u tijeku obavljanja poduzetničke djelatnosti. Plaćanje poreza, te odgovornost prema dobavljačima, kupcima i zaposlenicima jesu elementarne sastavnice svakog poduzetništva. One su definirane u sferi državnog zakonodavstva, a povećana odgovornost od socijalnog poduzetnika očekuje se glede primjene moralnih odrednica i poduzetničke etike u poslovanju. Etičko ponašanje nije dostatan uvjet za socijalno poduzetništvo, ali jest njegova neizostavna sastavnica. U procesu stvaranja nove društvene vrijednosti i zadovoljavanja svojih individualnih potreba iskusan socijalni poduzetnik neće ugroziti niti interese svojih zaposlenika, kupaca i dobavljača niti šire društvene zajednice. On će se dragovoljno odreći aktivnosti koja bi, u ime povećanja dobiti, ugrozila ljude ili njihovo prirodno okružje. Socijalni poduzetnik istovremeno stvara pojedinačno i opće dobro, ali to čini na način koji promiče društvene vrijednosti iznad pojedinačnih. Socijalni poduzetnik nikako nije gubitnik, čak i ako se privremeno odriče profita u ime zaštite općeg dobra. Time on stvara preduvjete za dugoročno poslovanje u svom interesu i u interesu općeg dobra koje je neraskidiv dio njegova poslanja.

Važnost socijalnog poduzetništva proizlazi upravo iz dva spomenuta oblika njegove odgovornosti. Pojedinačna odgovornost za odabir aktivnosti dovodi do zadovoljavanja društveno korisnih potreba te do oslobađanja dijela ograničenih društvenih resursa za razumno zadovoljenje ostalih potreba. Odgovornost za način poslovanja oslobađa društvo od dugoročnih gubitaka koji bi nastali mogućim neetičnim postupcima u interesu stjecanja kratkotrajne dobiti, a isto tako brani društvo i od svaki kog nasilja nad okružjem čime se čuvaju interesi budućih generacija. Po shvaćanjima Bone Zvonimira Šagija, ekonomija je element izgradnje i humanizacije svijeta, sredstvo u službi čovjeka i njegova razvitka²² te se poduzetničko ponašanje uvijek mora promatrati u svjetlu određene etike. Budući da je poduzetničko ponašanje po svojoj biti orijentirano na stjecanje dobitka i bogaćenje Šagi se vrlo jasno određuje spram stjecanja kapitala i bogatstva:

“Samo pravedno stečeno bogatstvo zaslužuje poštovanje. Sada je vrijeme da se bogati odgajaju u humanosti i socijalnom razmišljanju – i u odnosu na svoje radnike i u odnosu na ugrožene kategorije drugih sugrađana. Svojim bogatstvom oni najviše mogu pridonijeti zajedničkom dobru”.²³

Bogatstvo, kapital mora biti u službi čovjeka, inače je nepravedno. Ovdje nije govor protiv brige da se povećaju materijalna dobra – bogatstvo, nego kako

²² ŠAGI, Bono Zvonimir, “Odnos gospodarskog i socijalnog u svjetlu katoličkog socijalnog nauka”, Zbornik radova s međunarodnog simpozija: *Tržišna demokracija u Hrvatskoj-stanje i perspektive*, (HAZU, Zagreb-Varaždin, 26. i 27. 10.2000): 49.

²³ ŠAGI, Bono Zvonimir, *Da sol ne obljutavi*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1999., str. 253.

*bogatstvo staviti u socijalnu funkciju, da bude na dobro i drugih. Pitanje: smije li netko ići za tim da steče bogatstvo? Smije, ali ga mora upotrijebiti i na dobro drugih oko sebe. ... Kako? Da dade svoj kapital u takav opticaj da ljudi imaju posao i da mogu živjeti dostojanstveno od svoga rada.*²⁴

Bono Zvonimir Šagi nedvosmisleno određuje važnu sastavnicu socijalnog poduzetništva, a to je upravljanje stečenim dobrima. Dok su se ranije definicije socijalnog poduzetništva oslanjale na odabir djelatnosti, način organiziranja poslovnog procesa te na ulogu države u prijenosu socijalnih aktivnosti na privatne poduzetnike, Šagi u procesu raspodjele dobara nalazi čimbenike koji poduzetnikovu odgovornost usmjerava na solidarnost s drugima. Takvom se etikom nadvladavaju isključivo ekonomske sastavnice te se izgrađuju novi proizvodni i poslovni odnosi koji promiču ideju socijalnog poduzetništva. Međunarodna zajednica također prepoznaje u socijalnom poduzetništvu važan čimbenik za opći i gospodarski razvitak.²⁵ Iz tog razloga potiče razvoj institucija kojima se želi naglasiti društvena obveza za razvoj poduzetništva koje ne može biti prepušteno isključivo inicijativi pojedinih poduzetnika, naročito ako se očekuje da mala i srednja poduzeća značajnije participiraju u stvaranju društvenog dohotka ili u zapošljavanju. Socijalni je poduzetnik više izložen riziku nelegalnih pritisaka od običnog poduzetnika koji ne vodi brigu o općem dobru, a još više od takvog poduzetnika koji zlorabi prigodu u uvjetima št manjenog društvenog nadzora. Zato je briga o socijalnom poduzetništvu ujedno briga i o čitavom društvu.

3. KATOLIČKI SOCIJALNI NAUK KAO ETIČKI OKVIR SOCIJALNOG PODUZETNIŠTVA²⁶

Može li se katolički socijalni nauk prepoznati kao etički okvir socijalnog poduzetništva, pitanje je kojim se autor bavi u većem broju svojih radova,²⁷ a svi su na-

²⁴ ŠAGI, Bono Zvonimir: *Riječ Božja u promišljanju trenutka, Homilije u nedjelju i blagdane, ABC*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2008., str. 795.

²⁵ "Declaration on Small and Medium-sized Enterprises at the Dawn of the 21st Century", *CEI Working Group on SME and United Nations Economic Commission for Europe*, (Budapest, 24 November 2000): 4.

²⁶ Moguću povezanost socijalnog nauka Crkve i socijalnog poduzetništva autor je istraživao u već spominjanom radu: CINGULA, M.: Social Entrepreneurship and Social Thought of Church, *International Academic Conference Conference proceedings*, Buenos Aires, Argentina: International Institute of Social and Economic Sciences, 2013. <https://www.bib.irb.hr/670264>

²⁷ Možda je posebno zanimljivo istraživanje komplementarnosti konfucijanizma, socijalnog nauka i društvene odgovornosti u radu: CINGULA, M.: Confucianism and the Catholic Social Teaching as Building Blocks of Corporate Social Responsibility // *International Conference in Honor of the 2570th Anniversary of Confucius & the Sixth Congress of the International Confucian Association*, Beijing: International Confucian Association, UNESCO, China Confucian Foundation, 2019. str. 167-188.

stali na poticaj fra Bone Zvonimira Šagija koji je stalno isticao socijalnu komponentu u javnom, prije svega političkom, a zatim i poslovnom djelovanju:

“Ako nam je Bog dao više sposobnosti, ako nam je Bog dao više mogućnosti, bolje okolnosti, uvjete da možemo nešto više privrijediti, nemojmo to držati samo za sebe nego dajmo svoja dobra u takav opticaj da i drugi mogu naći zaposlenje i da mogu od toga živjeti. Dužni smo pomoći da se prilike, gospodarske i druge, tako uredi da bi svi mogli od svoga rada živjeti u dostojanstvu i sigurnosti“.²⁸

Najčešće shvaćanje poduzetništva, kao profitno orijentirane aktivnosti visokog rizika, usko je vezano uz tradicionalna vjerovanja kako opće dobro i tržišno ponašanje ne mogu postići skladan suživot. Po takvim shvaćanjima, socijalni svjetonazor pripada etičkim ili vjerskim sferama, a tržišno se ponašanje pripisuje liberalizmu. Zato pojam socijalnog poduzetništva, kao sinteza tržišnog uspjeha i brige o općem dobru, nije mogao nastati u okrilju tradicionalne crkvene etike niti pak u kontekstu liberalističkih shvaćanja društva. Odnos Crkve kao institucije spram gospodarskih odnosa u društvu postupno je evoluirao tako da su se pitanja socijalnog poduzetništva postupno otvarala dok nisu postala središnjom temom suvremenog socijalnog nauka. Današnji je pojam crkvenog socijalnog nauka nadogradnja na encikliku *Rerum Novarum*, pape Lava XIII. Iz 1891. i encikliku *Quadragesimo anno* pape Pia XI. kojom je obilježena četrdeseta obljetnica pojave prvog službenog dokumenta Katoličke crkve o njezinu socijalnom nauku. Koliko je Crkva kasnila u odnosu na povijesne potrebe ne treba posebno naglašavati, tek ostaje činjenica da su devetnaesto stoljeće popunile ostale teorije, prije svega marksizam, o socijalnom nauku koje nisu imale uporište u kršćanskoj etici, a da je koncem dvadesetog stoljeća papa Ivan Pavao II. izdao gotovo isto toliko enciklika s temom socijalnog nauka koliko i svi njegovi prethodnici zajedno.

Utjecaj katoličke crkve na gospodarsku misao može se identificirati najprije u izvornim biblijskim tekstovima, a zatim u skolastičkim interpretacijama brojnih mislitelja, ali to su bile efemerne pojave, bez cjelovite teorije. U srednjem vijeku filozofi i crkveni naučitelji uglavnom su tumačili tekstove iz biblije ili iz djela grčkih filozofa te su polemizirali s islamskom i židovskom filozofijom. Značajnijih svjetovnih tekstova o necrkvenim pitanjima u to vrijeme nije bilo. U osamnaestom i devetnaestom stoljeću Crkva je već potpuno izgubila korak s laičkim (svjetovnim) teorijama koje su prepoznale brojna otvorena teorijska i praktična pitanja u svakodnevnom životu, važna za gospodarski razvoj. Društveno raslojavanje, nastalo

²⁸ ŠAGI, Bono Zvonimir: *Riječ Božja u promišljanju trenutka, Homilije u nedjelju i blagdane, ABC, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2008.*, str. 773.

kao posljedica prevlasti industrijske proizvodnje nad feudalnom poljoprivredom, dovelo je do stvaranja novih klasa: radnika i njihovih poslodavaca dok su tradicionalne klase vlastelina i kmetova gotovo potpuno izgubile važnost. Klasična gospodarska teorija, marksizam, liberalizam, a kasnije i suvremene teorije, uočile su probleme kolektivnog stvaranja, a individualne raspodjele viška vrijednosti, te su nudile rješenja koja su vodila u nasilne političke prevrate i preuzimanje državne vlasti u mnogim zemljama. Čitavo to vrijeme Crkva je bila nemoćna u odnosu na agresivne teorije poput komunizma koje su preuzele dominaciju nad brigom o socijalnoj pravdi i jednakosti. Tek prije stotinjak godina probudio se u okrilju Katoličke crkve formalan i ozbiljan interes za sudbinu brojnih siromašnih slojeva u svim zemljama, bez obzira na stupanj njihova gospodarskog ili političkog razvitka.

Dolaskom Lava XIII. na mjesto poglavara u Katoličkoj je crkvi nastupila velika promjena. Došlo je do otvaranja prema svijetu i do dijaloga s modernim mišljenjima koja nisu uvijek bila u skladu s kršćanskim naukom. Lav XIII. uputio je svijetu čak osam čuvenih enciklika, a među njima je posebno važna *Rerum novarum* (Nove stvari) iz 1891. godine. Ova je enciklika pravi početak katoličke socijalne misli jer uočava velike promjene i «nove stvari» koje nastaju među narodima, a napose ističe prijelaz aktualnog društvenog razmatranja s političkog na gospodarsko područje. Opisujući radničku bijedu, enciklika ne zaostaje za marksističkim tekstovima, ali ističe da pravi lijek za uočenu društvenu bolest nikako nije nasilno rušenje državne vlasti već su to Božja ljubav, ljudska solidarnost i vjera u vječan život. Zato se umjesto komunističke revolucije preporuča širenje kršćanskog nauka i državna briga za opće dobro, uz očuvanje prava na privatno vlasništvo. Radnicima svakako pripadaju pravedna naknada za njihov rad i dostojno mjesto među ostalim društvenim slojevima. Lav XIII. preporuča radničko udruživanje radi stvaranja samostalnosti i discipline, a zalaže se i za suradnju radnika i poslodavaca. Tako bi se stalnom brigom o pravednosti i solidarnosti svih društvenih institucija i pojedinaca mogle prevladati društvene nejednakosti i stvoriti uvjeti za dostojan život svih ljudi. Velika je vrijednost enciklike *Rerum novarum* što je pokazala da Katolička crkva prepoznaje tada aktualne društvene probleme, da suosjeća s patnjom siromašnih slojeva te da se protivi takvom stanju i ne prihvaća ga kao »prirodan poredak«. Također, enciklika potiče i Crkvu i državu da se uključe u rješenje društvenih i gospodarskih problema te da ponude bolji lijek za opaku bolest od onog kojeg nude socijalisti i komunisti. Lav XIII. vjeruje kako je rješenje moguće unutar postojećeg sustava, ali ne bez promjene temeljnih vrednota pa poziva bogataše na solidarnost, a radnike na disciplinu. I jednima i drugima nudi crkveni nauk kao podlogu za suradnju, a od Crkve očekuje da aktivno u tome pomaže, a ne da bude samo pasivan promatrač. Među njima ne bi trebalo biti konflikta, kao što to utvrđuje marksizam, nego bi oni, temeljem crkvenog nauka, uspostavili harmoniju interesa:

“Velika pogreška učinjena u vezi s predmetom koji sada razmatramo je prihvatiti ideju da jedna klasa jest prirodan neprijatelj drugoj klasi te da je bogatima i radnicima po prirodi namijenjeno da žive u međusobnom sukobu. Tako iracionalan i toliko lažan je ovaj pogled da je izravna suprotnost istini. Baš kao što je simetrija ljudskog tijela rezultat prikladnog rasporeda različitih dijelova tijela, tako je u državi po prirodi određeno da ove dvije klase trebaju živjeti u harmoniji i dogovoru, kako bi se održala ravnoteža političkog tijela. Svatko treba onog drugog: kapital ne može bez rada, niti rad bez kapitala. Međusobni dogovor rezultira ljepotom sklada, dok neprestani sukob nužno proizvodi pomutnju i divlje barbarstvo. U sprječavanju takvog sukoba i u njegovu iskorištenju, učinkovitost kršćanskih institucija je čudesna i višestruka. Prije svega, nema moćnijih posrednika od religije (čiji je Crkva tumač i čuvar) u privlačenju bogatih i radničke klase zajedno, podsjećajući svakoga na njegove dužnosti prema drugome, a posebno na obveze pravednosti“.²⁹

Inzistiranje na pravednosti u odnosima između rada i kapitala, koji su ovisni jedan o drugom, otvara se put oblikovanju socijalne sastavnice u poduzetničkom djelovanju, ali je otvoreno pitanje može li Crkva postići da se u državi stvore takvi politički odnosi koji bi uspostavili harmoniju dviju klasa?

Papa Pio XI. bio je toliko oduševljen mislima Lava XIII. da je 1931. godine obilježio četrdesetu obljetnicu njegove enciklike novom enciklikom *Quadragesimo anno* (Četredeset ljeta) u kojoj zahvaljuje svom prethodniku, u ime svih katolika, što im je ostavio tako vrijedne poruke. Ističući brojne inspirativne poruke iz ostalih, ranijih enciklika, Pio XI. ipak uočava naročitu važnost socijalnog pitanja, kao “mučnog predmeta“ u ljudskoj zajednici.

“Iako ekonomija i moralna znanost koriste svaka vlastita načela u svojoj sferi, ipak je pogrešno reći da su ekonomski i moralni poredak toliko različiti i strani jedan drugome da prvi ni na koji način ne ovisi o drugome. Zasigurno, ekonomski zakoni, kako se nazivaju, budući da se temelje na samoj prirodi materijalnih stvari i na sposobnostima ljudskog tijela i uma, sami određuju granice onoga što produktivni ljudski napor ne može i onoga što može postići u ekonomskom smislu. i kojim sredstvima. Ipak, sam razum je taj koji jasno pokazuje, na temelju individualne i društvene naravi stvari i ljudi, svrhu koju je Bog odredio za sav ekonomski život“.³⁰

²⁹ *Rerum Novarum*, Encyclical of Pope Leo XIII on Capital and Labor, https://www.vatican.va/content/leo-xiii/en/encyclicals/documents/hf_l-xiii_enc_15051891_rerum-novarum.html. Usporedi hrvatski prijevod: VALKOVIĆ, M. (ured.): “Sto godina katoličkog socijalnog nauka“, *Rerum novarum* (15), Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1991., str. 9.

Priznajući ekonomske zakone, a naglašavajući važnost moralnih zakon, Pio XI. Pokazao je upravo onu odrednicu, u ponašanju pojedinaca i države, koja bitno određuje socijalno poduzetništvo. On je u svojoj enciklici naglasio temeljne točke iz *Rerum novarum* time što je preispitao kako su unatrag četrdeset godina djelovali Crkva, države i radnička udruženja te je li došlo do stvaranja saveza radnika i poslodavaca. Proširio je razmatranja o vlasništvu i odnosima rada i kapitala. Naglasio je državne nadležnosti u čuvanju vlasništva kao i obvezu poslodavaca da koriste bogatstvo i za opće dobro, a ne samo za pojedinačna uživanja na račun opće bijede. Uočio je nepravedne zahtjeve kapitala, ali i nepravedne zahtjeve rada u socijalističkoj ideji zabrane privatnog vlasništva i stvaranju socijalističke države. Pio XI. kao da je predvidio najveće zlo državne birokracije kad je poručio da država može još opasnije od vlasnika kapitala "prevariti neoprezne". Vrlo razumno je komentirao potrošnju novostvorenih dobara naglasivši da se u pravednoj raspodjeli moraju zadovoljiti interesi radnika i njegove obitelji, interesi poduzeća te interesi općeg dobra, tj. države kaja brine o tom općem dobru. Svojom je enciklikom Pio XI. odao počast Lavu XIII. istaknuvši važnost njegova promišljanja, ali je nadogrudio ideje o socijalnoj odgovornosti Crkve i još više naglasio potrebu suradnje Države i pojedinaca u stvaranju pravednijeg društva.

Papa Ivan XXIII. uputio je crkvenoj i svjetskoj javnosti 1961. godine encikliku "*Mater et Magistra*" (Majka i učiteljica) u kojoj je želio uskladiti suvremeni razvoj socijalnog pitanja s kršćanskom naukom. Polazeći od potrebe da Crkva bude istovremeno i majka i učiteljica, Ivan XXIII. naglašava kako briga o dušama i nebeskim dobrima mora biti upotpunjena brigom o potrebama svakidašnjeg ljudskog života i to ne samo na razini hrane i preživljavanja već i glede ostalih materijalnih i društvenih dobara. On također odaje priznanje svojim prethodnicima koji su započeli promišljanja o socijalnom nauku, a posebno naglašava potrebu usuglašavanja gospodarskog i društvenog napretka. Za nagrađivanje rada uvodi pravičnost kao njegovo mjerilo, a zahtjeve pravde također želi uskladiti s ustrojem poduzeća.³¹ U srednjim i velikim poduzećima zalaže se za participiranje radnika u upravljanju, a također potiče i djelatnosti radničkih udruženja. Privatno vlasništvo ne bi trebalo biti preprekom brizi za opće dobro jer se njegova uporaba mora uskladiti sa zajedničkim potrebama.

³⁰ Quadragesima Anno, Encyclical of Pope Pio XI. On Reconstruction of the Social Order, https://www.vatican.va/content/pius-xi/en/encyclicals/documents/hf_p-xi_enc_19310515_quadragesimo-anno.html Usporedi hrvatski prijevod: VALKOVIĆ, M. (ured.): "Sto godina katoličkog socijalnog nauka", *Quadragesima Anno* (42), Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1991., str. 42.

³¹ VALKOVIĆ, M. (ured.): "Sto godina katoličkog socijalnog nauka", *Mater et Magistra* (82 i dalje), Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1991., str. 123.

“Ali koliko god opsežan i dalekosežan bio utjecaj države na gospodarstvo, on nikada ne smije biti toliko izražen da lišava pojedinog građanina njegove slobode djelovanja. Mora prije povećati njegovu slobodu dok učinkovito jamči zaštitu njegovih osnovnih osobnih prava. Među njima je čovjekovo pravo i dužnost da bude prvenstveno odgovoran za vlastito uzdržavanje i uzdržavanje svoje obitelji. Stoga svaki ekonomski sustav mora dopustiti i olakšati slobodan razvoj proizvodne djelatnosti”.³²

Ako su državna intervencija i slobodna poduzetnička aktivnost usklađeni prema stvaranju općeg dobra, to je dobar put za nastanak socijalnog poduzetništva. Vrlo vrijedan doprinos Ivana XXIII. jest u prepoznavanju razlika među gospodarskim djelatnostima. On ističe zapostavljenost poljoprivrede i potrebu skladnog razvoja svih gospodarskih sektora. Država bi poreznom politikom mogla utjecati na skladan razvoj jer je i to preduvjet općeg dobra. Socijalnim osiguranjem i zaštitom treba pomagati slabima i nemoćnima, a solidarnost i uzajamnost moraju se ugraditi u svaku gospodarsku djelatnost. Kao što uočava razlike između gospodarskih djelatnosti, Ivan XXIII. vidi i razlike među pojedinim područjima i državama te se zalaže za usklađivanje u gospodarskom razvoju kako se ne bi povećavale razlike između bogataša i sirotinje. On želi postići svjetsku suradnju u svladavanju socijalnih problema, a zalaže se da to bude na načelima Božje ljubavi i zakona života. Naglašava važnost odgoja i izobrazbe kao i čuvanje ljestvice životnih vrednota.

U svojoj drugoj enciklici “*Pacem in Terris*” (Mir na Zemlji) Ivan XXIII. naglasio je 1963. godine veliku važnost mira među svim narodima na Zemlji. Da bi se mir uspostavio, trebalo je uspostaviti takav poredak koji bi bio prihvatljiv svakom čovjeku i svakoj kulturi, ali čak i na temelju kršćanskog nauka teško je postići opću suglasnost o tome što je zajedničko dobro. Važno je da su u toj poruci navedena i temeljna gospodarska prava kao pravo na rad i pravo na vlasništvo. Ženama se posebno treba omogućiti pravo da rad usklade s poslovima majke. Pravo na rad stvara odgovornost za obavljanje posla, ali i potrebu pravedne naknade, takve koja je dostatna za čuvanje ljudskog dostojanstva.

“Na kraju, prigodno je istaknuti da pravo posjedovanja privatnog vlasništva podrazumijeva i socijalnu odgovornost”.³³

³² *Mater et Magistra, Encyclical of Pope John XXIII. On Christianity and Social Progress*, https://www.vatican.va/content/john-xxiii/en/encyclicals/documents/hf_j-xxiii_enc_15051961_mater.html, Usporedi hrvatski prijevod: VALKOVIĆ, M. (ured.): *Sto godina katoličkog socijalnog nauka, Mater et Magistra* (55), Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1991., str. 117.

³³ *Pacem in Terris, Encyclical of Pope John XXIII. On Establishing Universal Peace in Truth, Justice, Charity and Liberty*, https://www.vatican.va/content/john-xxiii/en/encyclicals/documents/hf_j-xxiii_enc_11041963_pacem.html, Usporedi hrvatski prijevod: VALKOVIĆ, M. (ured.): “*Sto godina katoličkog socijalnog nauka*”, *Pacem in Terris* (21), Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1991., str 167.

Upravo socijalna odgovornost u poduzetništvu, kao i briga o pravednoj plaći radnika čine dobar temelj za stvaranje socijalnog poduzetništva. Ivan XXIII. naglašava i dužnosti pojedinaca u ostvarivanju njihovih prava te vrlo temeljito analizira aktualne gospodarske promjene: porast životnog standarda i općeg blagostanja, veću ulogu žena u javnom životu, ali i raslojavanja u siromašnim zemljama. Ko što je suradnja i solidarnost potrebna među ljudima koji žive u istoj zajednici, tako je isto potrebna suradnja među državama u svjetskoj zajednici. Međudržavna solidarnost dobar je način izbjegavanja sukoba i čuvanja svjetskog mira. Ivan XXIII. prepoznao je znakove svoga vremena jer je dobro poznao velika djela svojih prethodnika te je u njima pronašao analitičku podlogu za prosuđivanje aktualnih promjena. On je svakako dao nezaobilazan doprinos razvoju socijalnog nauka modernog katoličanstva.³⁴

Papa Pavao VI. obznanio je 1967. godine encikliku *“Populorum progressio”* (Napredak naroda) u kojoj je istaknuo da je socijalno pitanje postalo svjetskim pitanjem. Po njemu je neophodno uključiti i najsiromašnije narode u uživanje plodova svjetske civilizacije, a to je ponajprije crkvena zadaća. Zalažući se za pravdu i mir Pavao VI. uočava sve veću neravnotežu i nezasluženu bijedu velikog dijela čovječanstva. Ljudi izloženi bijedi i neznanju skloni su prihvatiti ideologije koje još više zamagljuje sliku čovjekova dostojanstva, a to dovodi do vrlo opasnih reakcija u narodu, buna i klizanje u totalitarne ideologije. Crkva bi morala promijeniti svijet propovijedanjem, opismenjavanjem i primerom brige za bližnjega. Ideal koji treba ostvariti jest ljubav Kristova do koje se dolazi razumnom uporabom vlasništva na opće dobro:

“Nitko ne smije prisvajati višak dobara samo za vlastitu privatnu upotrebu kada drugima nedostaju najnužnije životne potrebe. Ukratko, kao što nam govore crkveni oci i drugi ugledni teolozi, pravo privatnog vlasništva nikada se ne smije zlorabiti na štetu općeg dobra. Kada se privatni probitak i osnovne potrebe zajednice međusobno sukobljavaju, na javnim je vlastima traženje rješenja za ta pitanja, uz aktivno uključivanje pojedinih građana i društvenih skupina“.³⁵

Ovo promišljanje o pravednoj uporabi privatnih sredstava i državna intervencija kako bi se postigao učinak za opće dobro, važni su čimbenici za uspostavu socijalnog poduzetništva. Ljudskiji uvjeti rada i raspodjele novostvorene vrijednosti mo-

³⁴ MAJDANDŽIĆ-GLADIĆ, S.: *Stopama svetaca-sveti papa Ivan XXIII.*, 11. listopada 2015., <https://www.vjeraidjela.com/sveti-papa-ivan-xxiii/>

³⁵ *Populorum Progressio*, Encyclical of Pope Paul VI. On the Development of Peoples, https://www.vatican.va/content/paul-vi/en/encyclicals/documents/hf_p-vi_enc_26031967_populorum.html, Uspoređi hrvatski prijevod: VALKOVIĆ, M. (ured.): *“Sto godina katoličkog socijalnog nauka“*, *Enciklika o razvitku naroda* (24), Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1991., str. 323.

raju se uspostaviti kako bi se uklonile postojeće razlike i izbjegli novi pogibeljni konflikti. U ovoj enciklici precizno se navode i mjere koje treba poduzimati da bi se postigao željeni ideal. Univerzalna namjena dobara, industrijalizacija, društvene reforme, planiranje u službi čovjeka, opismenjavanje i kulturni napredak samo su neki od programa koje moraju zajedno provoditi Crkva, svjetovne države i profesionalne organizacije. Posebna vrijednost enciklike "Napredak naroda" jest inzistiranje na solidarnom razvoju čovječanstva, briga o pomoći slabima, njegovanje dijaloga među različitim civilizacijama, univerzalna ljubav i poziv mladima. Pavao VI. prepoznao je napredak kao novo ime mira, pa je završni apel za njegovim uspostavljanjem uputio katolicima, kršćanima, ljudima dobre volje, državicima i misliocima koji bi se trebali uključiti u velik zajednički posao. On je obilježio i godišnjicu prve socijalne enciklike "*Rerum novarum*" tako da je napisao apostolsko pismo kardinalu Mauriceu Royu, predsjedniku Vijeća za laike i papinske komisije "Pravda i mir". Pod nazivom "Octogesima adveniens" (Osamdeseta obljetnica) Pavao VI. je 1971. još jednom naglasio važnost socijalnog nauka za dobrobit Crkve i svih ljudi u svijetu.

"Ako se problemi danas čine izvornima u svojoj širini i hitnosti, zar čovjek nema sredstava za njihovo rješavanje? Socijalni nauk Crkve sa svom svojom dinamikom prati čovjeka u njegovu traženju. Ako ne intervenira kako bi potvrdio autentičnost date strukture ili predložio gotov model, time se ne ograničava na pozivanje na opća načela. Razvija se kroz promišljanje primijenjeno na promjenjive situacije ovoga svijeta, pod pokretačkom silom Evanđelja kao izvora obnove kada se njegova poruka prihvaća u cijelosti i sa svim zahtjevima".³⁶

Prepoznajući nove socijalne problema kao što su: položaj žene, diskriminacija, život u gradovima, nedostatak radnih mjesta ili čuvanje prirodnog okoliša, pozvao je kršćane na preuzimanje odgovornosti i pokretanje akcije na prevladavanju novih i starih socijalnih pitanja.

Papa Ivan Pavao II. poslao je svijetu veći broj enciklika, a svaka je sadržavala značajan doprinos razvoju crkvenog socijalnog nauka. 1979. godine napisao je "*Redemptor hominis*" (Otkupitelj čovjeka) s namjerom da istakne odnos čovjeka i Krista, ali se taj odnos nije mogao prikazati bez naglašenih socijalnih pitanja. Papa je etiku stavio ispred tehnike i to kao brigu Crkve za usmjerenje progressa. Osudio je pojedinačne stranke koje su se poistovjetile s državom (u tzv. socijalističkim zem-

³⁶ Oktogesima Advensis, Apostolic Letter of Pope Paul VI, https://www.vatican.va/content/paul-vi/en/apost_letters/documents/hf_p-vi_apl_19710514_octogesima-adveniens.html, Usporedi hrvatski prijevod: VALKOVIĆ, M. (ured.): "Sto godina katoličkog socijalnog nauka", *Oktogesima Advensis* (42), Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1991., str. 383.

ljama) i prepoznao narod kao subjekt koji koristi državu za postizanje općeg dobra. 1981. godine nastala je enciklika "Laborem exercens" (Radom čovjek) koja je posvećena ljudskom radu. Njome se slavi devedeseta obljetnica od nastanka "Rerum novarum". Čovjek radom stvara dobra od kojih živi te doprinosi znanstvenom kulturnom i općem napretku društva. Rad je mjerilo čovjekova uspjeha i pokazatelj razlike spram ostalih živih bića koja ne djeluju svjesno nego instinktivno, te je ujedno i ključ društvenog i socijalnog pitanja. Rad se može promatrati objektivno kao tehnika, ali i subjektivno kao potvrda čovjekove osobnosti i njegova dostojanstva. Sukob između rada i kapitala postoji, on je posljedica pojedinačnog vlasništva i skupnog rada na stvaranju nove vrijednosti. Radnici i poslodavci moraju se sporazumijeti o pravičnosti naknade za rad kao i o zajedničkom nastojanju da se postigne opće dobro. U tome moraju koristiti svoje udruge (sindikati) i državu. Crkva ima posebnu ulogu jer ona brine o duhovnosti te je za nju i sam rad Kristovo djelo.

"Crkveni je nauk uvijek izražavao duboko i čvrsto uvjerenje da se ljudski rad ne tiče samo ekonomije nego da, također, i iznad svega, uključuje osobne vrednote. Kade se te osobne vrednote potpunoma poštuju, to koristi i samom ekonomskom sistemu i procesu proizvodnje".³⁷

Godine 1987. obznanjena je "Sollicitudo rei socialis" (Socijalna skrb), u povodu dvadesete obljetnice enciklike Pavla VI. „Populorum progressio“. Već se iz njezina naslova vidi koliko je briga o socijalnim pitanjima presudna za napredak naroda i čovjeka-pojedinca. Ivan Pavao II. u svojoj je poruci najprije naglasio važnost djela svog prethodnika, a zatim je dao novu sliku tadašnjeg svijeta, uključujući i pojmove poput terorizma, demografije, pitanja izbjeglica, političkih i gospodarskih prava pojedinaca te zaštite prirodnog okruženja. Poslije prikaza stanja u enciklici se daje teološka analiza suvremenih problema s posebnim naglaskom na odgovornost Crkve za socijalnu brigu o čovjeku i o narodima.

"Socijalni nauk Crkve nije "treći put" između liberalnog kapitalizma i marksističkog kolektivism, niti čak moguća alternativa drugim rješenjima koja su manje radikalno suprotstavljena jedno drugome: naprotiv, on predstavlja zasebnu kategoriju. Nije to ni ideologija, nego točna formulacija rezultata pažljivog promišljanja složenih stvarnosti ljudskog postojanja, u društvu i međunarodnom poretku, u svjetlu vjere i crkvene tradicije. Njezin je glavni cilj protumačiti te stvarnosti, utvrđujući njihovu usklađenost ili odstupanje od linija

³⁷ VALKOVIĆ, M. (ured.): Sto godina katoličkog socijalnog nauka, Radom čovjek (15), Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1991., str. 493.

evanđeoskog učenja o čovjeku i njegovu pozivu, pozivu koji je istodobno zemaljski i transcendentan; njegov je cilj stoga voditi kršćansko ponašanje. Stoga pripada području ne ideologije, nego teologije, a posebno moralne teologije”.³⁸

Enciklika “Centesimus annus” (Stota obljetnica) napisana je 1991. - ovim redoslijedom kojom se slavi stota godina od enciklike “*Rerum novarum*”. Budući da je već obznanio nekoliko enciklika posvećenih socijalnom pitanju, Ivan Pavao II. mogao je vrlo savjesno i točno prikazati aktualno stanje u svijetu kakav je bio sto godina nakon prve socijalne enciklike. Za njega je najvažniji događaj bio slom komunizma u mnogim državama, a godina 1989. označila je kraj dominacije marksističke ideologije u značajnom dijelu svijeta. Svakako da je Papa vidio u tome i pobjedu Crkvenog učenja o postojanju Krista kao i povratak tradicionalnim ljudskim i civilizacijskim vrijednostima kao što su politička demokracija i privatno vlasništvo. Ivan Pavao II. vrlo dobro poznaje poduzetničku ekonomiju i zalaže se za umjerno prihvaćanje rizika na tržištu, ali prije svega za dostojanstvo čovjeka i njegova rada. Solidarnost i uzajamnost i dalje su velika briga Crkve, svjetovnih država i profesionalnih udruga, poput sindikata. Stavljajući u žarište interesa odnos države i kulture, Papa je želio naglasiti potrebu za primjenom prava i demokracije u postizanju općeg dobra. Pritom nije zaboravio staviti čovjeka na središnje mjesto unutar države i Crkve čime se dostojanstvo pojedinca postiže podjednako u političkoj demokraciji, gospodarskoj pravednosti i Kristovoj objavi.

Kao što je u devetnaestom stoljeću Crkva prekasno iznijela svoje motrište o socijalnim problemima, tako je i u tranzicijskim zemljama krajem dvadesetog stoljeća ostala pasivan promatrač brojnih zloporaba na račun općeg dobra koje su se dešavale pod zaštitom nacionalnih politika u gotovo svim tranzicijskim zemljama. Naglo bogaćenje malog broja privilegiranih pojedinaca, uz gotovo potpun nestanak tzv. srednjeg građanskog sloja, dovelo je do osiromašivanja tih tranzicijskih zemalja i pretežitog dijela njihova stanovništva. Povećanje inozemnog duga, uz istovremeno odlijevanje novca na privatne račune u inozemstvu, najbolje pokazuje kako se čak i međunarodna pomoć može zloporabama utjecajnih pojedinaca premjestiti iz socijalno ugroženih zemalja u visokorazvijene zemlje sa sigurnim bankarskim sustavima. Ta je pojava imanentna tranzicijskim zemljama bez obzira na nacionalnu ili vjersku pripadnost njihova stanovništva te se može zaključiti kako je individualna pohlepa bez osjećaja za opće dobro našla plodno tlo u svim uvjetima slabljenja državnog nadzora i mehanizama pravne zaštite. U kontekstu otvorenog globalnog

³⁸ Sollicitudo Rei Socialis, Encyclical of Pope Ioannes Paulus II; https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/en/encyclicals/documents/hf_jp-ii_enc_30121987_sollicitudo-rei-socialis.html, Usporedi hrvatski prijevod: Valković, M. (ured.): Sto godina katoličkog socijalnog nauka, Enciklika “Socijalna skrb” (42), Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1991., str. 611.

konflikta siromašnih i bogatih zajednica, ipak je uočljivo stalno nastojanje vodećih crkvenih glavara na stvaranju uvjeta za oprost duga presiromašnim i prezaduženim zemljama. Papa uočava nužnost privatnog vlasništva i prepoznaje ga kao proširenje slobode pojedinca, ali naglašava i njegovu ograničenost glede uporabe koja mora biti na korist svima, a ne samo pojedincima. Posebno je značajno da vlasništvo u današnje vrijeme ne obuhvaća samo primarni faktor – zemlju ili druga materijalna dobra nego i brojne spoznaje, tehnologije i znanja, čime se prepoznaju i nematerijalni faktori proizvodnje: informacija i intelektualno vlasništvo. Također, Papa prepoznaje i važnost organiziranja u poslovnim aktivnostima:

“Osim toga, mnoga se dobra ne mogu adekvatno proizvesti radom izoliranog pojedinca; zahtijevaju suradnju mnogih ljudi u radu prema zajedničkom cilju. Organizirati takav produktivni napor, planirati njegovu trajanje u vremenu, osigurati da na pozitivan način odgovara zahtjevima koje mora zadovoljiti i preuzeti potrebne rizike — sve je to također izvor bogatstva u današnjem društvu. Na taj način uloga discipliniranog i kreativnog ljudskog rada i, kao bitnog dijela tog rada, inicijative i poduzetničke sposobnosti postaje sve očiglednija i odlučujuća”.³⁹

Socijalno poduzetništvo, kao globalna pojava, ponajprije je ekonomska, a tek nakon toga socijalna kategorija. Ne može se ustvrditi da je kršćanska etika potaknula pojavu socijalnog poduzetništva, ali vrlo lako se može dokazati da poruke socijalnog nauka Crkve koreliraju sa socijalnom komponentom u poduzetništvu. Pregled papinskih enciklika o socijalnom nauku nedvosmisleno pokazuju da primjena kršćanske etike u poduzetništvu naglašava njegovu socijalnu komponentu. Ako se poduzetništvo tretira kao neizostavna sastavnica discipliniranog i kreativnog ljudskog rada, nije teško zaključiti da će socijalna komponenta u ljudskom radu, pa time i u samom poduzetništvu, počivati na temeljima kršćanske etike koju najbolje utjelovljuje socijalni nauk Crkve. Pišući o praktičnoj dimenziji socijalnog nauka, fra Bono Zvonimir Šagi zaključuje:

“Očito je, svakako, da socijalni nauk mora poticati pravilnu etičku analizu konkretnih društvenih situacija, politike i društvenih struktura. Ako bi se to izbjegavalo ne bi bilo utjecaja na društvene procese. Vjernici-laici prvi su to dužni shvatiti. Zato nije dovoljno znati socijalna načela, treba i tražiti put njihova ostvarenja”.⁴⁰

³⁹ Centesimus Annus, Encyclical Letter of Holy Father John Paul II, https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/en/encyclicals/documents/hf_jp-ii_enc_01051991_centesimus-annus.html.

⁴⁰ ŠAGI, Bono Zvonimir: “Kršćanski društveni angažman u Hrvatskoj!”, u zborniku: Balaban, S. (ured):

Iz ovog promišljanja vidljivo je nastojanje da se uspostavi aktivan odnos ne samo Crkve kao institucije nego i vjernika-laika kao pojedinaca spram uvođenja socijalnog poduzetništva u svakodnevnu životnu praksu. Bilo da djeluju u političkom životu ili izravno kao pokretači poslovnih aktivnosti, kršćani svojim djelovanjem mogu značajno razviti i unaprijediti socijalno poduzetništvo.

4. SOCIJALNO PODUZETNIŠTVO – REALAN MODEL ILI UTOPIJA?⁴¹

Tražeci odgovor na pitanje o tome kakvo bi današnje društvo trebalo biti, Bono Zvonimir Šagi oslanja se na socijalni nauk Crkve i vrlo precizno definira ciljeve politike kao društvo slobodnih ljudskih osoba, društvo slobodnoga rada, poduzetništva i participacije koje se temelji na ovim sastavnicama:⁴²

- privatnom vlasništvu, koje ima socijalni karakter, kao što je to obrazloženo u *Rerum novarum*,
- izvoru vlasništva: zemlja, rad, spoznaja, tehnika i znanje (zapravo to su faktori proizvodnje prema *Centesimus annus*),
- slobodnoj inicijativi i poduzetništvu,
- slobodnom tržištu,
- socijalnoj pravdi,
- kršćanskom etičkom sustavu.

Ovo gore je odlomak koji sintetizira Šagijeva promišljanja o poduzetništvu, točnije o svjetovnim, prije svega ekonomskim, sastavnicama u društvu za koje se zalaže kršćanska politika. Pozivajući se na enciklike koje su bitno obilježile socijalni nauk Crkve, Šagi povezuje poduzetništvo kao slobodnu gospodarsku djelatnost sa socijalnom pravdom i kršćanskom etikom. Time su određeni okviri za definiranje socijalnog poduzetništva kao takve gospodarske djelatnosti koju provode slobodni poduzetnici, na slobodnom tržištu, sa privatnim vlasništvom i sa svrhom da se ostvaruju ekonomski ciljevi i opće dobro. Ako su socijalna pravda i kršćanska etika sastavnice slobodnog poduzetništva, onda je očigledno da Bono Zvonimir Šagi pre-

---

Socijalni nauk Crkve u hrvatskom društvu, Centar za promicanje socijalnog nauka Crkve, Zagreb, 1998., str. 89.

⁴¹ Autor je svoja promišljanja o ovom pitanju izložio u: CINGULA, M.: "Social Entrepreneurship and Social Thought of Church", *International Academic Conference Conference proceedings*, Buenos Aires, Argentina: International Institute of Social and Economic Sciences, 2013. <https://www.bib.irb.hr/670264>

⁴² ŠAGI, Bono Zvonimir: *Izazovi otvorenih vrata*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1993.

poznaje socijalno poduzetništvu kao slobodnu tržišnu djelatnost u skladu s kršćanskom socijalnom etikom.

Socijalno poduzetništvo ne bi trebalo vezati uz vjerska shvaćanja niti uz moral manjih društvenih skupina jer bi tada taj pojam bio bliži utopiji nego društvenoj stvarnosti. Njega treba promatrati u kontekstu realnih ekonomskih kategorija. Budući da se socijalno poduzetništvo javlja u različitim gospodarskim i socijalnim uvjetima može se prihvatiti ocjena o njegovoj univerzalnosti.⁴³ Istina je da trgovinska razmjena stvara određeni razmak, pa i sukob interesa, između dviju strana (ponuđača i tražitelja), ali istovremeno dovodi do stvaranja novčane ravnoteže, te određenog međusobnog poštovanja unutar tih dviju strana. Stoga ne začuđuje činjenica da korporativna ekonomija već određeno vrijeme preferira poštovanje naspram bahatog individualizma u tržišnim procesima.⁴⁴ Gospodarski subjekt zahtijeva bezuvjetno poštovanje u svim društvenim oblicima, a to se postiže kroz određene norme ponašanja koje uopće ne moraju biti vjerski inicirane. Tržište i njegovi liberalni oblici u razvijenim demokracijama sami po sebi sudjeluju u stvaranju općih principa društvene slobode i demokratičnosti. Ta činjenica afirmira tržište kao generator demokratskog ponašanja te je realan pokazatelj kako se i na liberalizmu može stvarati društveno bogatstvo. Općenito, problem suprotstavljanja "liberalističke" logike i one općeg dobra, nema mjesto u realnom shvaćanju socijalnog poduzetništva. Brojni su pozitivni primjeri uspješnih ljudi koji su svoj poduzetnički posao radili s velikim namjerama za opće dobro u društvu.⁴⁵ Napokon, socijalno se poduzetništvo afirmira na dva načina: pojedinačnim odabirom djelatnosti od općeg društvenog interesa te društvenom potporom jačanju poduzetništva u sferi socijalnih usluga i brige za opće dobro.

Posebno povoljne uvjete za stvaranje socijalnog poduzetništva u realnom tržišnom okružju donosi razvoj informatičke tehnologije. Povezivanje poduzeća na Internetu, izravno i bez posredništva, što je u teoriji suvremenog poslovanja poznato kao *business to business* (kolokvijalno: *B2B*), dovodi do stvaranja tzv. zajednica dodane vrijednosti u kojima tehnološka povezanost poduzeća ne ovisi o njihovoj pripadnosti istoj tvrtki ili istoj poslovnoj organizaciji. Izravna komunikacija rezultira pravovremenim isporukama potrebnih sirovina, poluproizvoda i dijelova tako da se i najkompliciraniji proizvodi mogu sastaviti točno, na vrijeme, uz poštovanje svih odredbi najviših standarda kvalitete. Za to više nije neophodna formalna

⁴³ A lesson on Social Entrepreneurship by Prof. Muhammad Yunus, <https://medium.com/the-edict/a-lesson-on-social-entrepreneurship-by-prof-muhmmad-yunus-ecd99d6aed56> (26. veljače 2023).

⁴⁴ MANZONE, G.: Il Mercato, Teorie economiche e dottrina sociale della Chiesa, Queriniana, Brescia, 2001., str. 328.

⁴⁵ Vidi detaljnije: Caloia, A.: L'imprenditore sociale, Piemme, Casale Monferrato, 1995.

uključenost dobavljača u poslovni sustav, pa se vrlo često pojedine poslovne funkcije ili njihovi dijelovi, izdvajaju iz organizacije kako bi se smanjili troškovi, a briga o racionalizaciji prebacila na dobavljača izvan sustava. Ipak, elektroničko povezivanje takvih organizacije ne umanjuje ukupnu učinkovitost, a time se stvaraju posebno povoljni uvjeti za egzistenciju brojnih malih i srednjih poduzeća u čvrstoj vezi s velikim poslovnim sustavima. Idealna potvrda ideja o socijalnom poduzetništvu nastaje njegovim prihvaćanjem kao sastavnice javnog mnijenja, koje Bono zvonimir Šagi definira kao

“... oblik kolektivnog rasuđivanja životnih i društvenih situacija, događaja i pojava, prihvaćanja ili odbijanja ideja, stavova, modela ponašanja ideologija itd”.⁴⁶

Javno mnijenje, posebno pod utjecajem suvremenih informacijsko-komunikacijskih tehnologija, bitno utječe na ponašanje pojedinih društvenih skupina pa tako i poduzetnika. Mišljenje koje potiče socijalno poduzetništvo zacijelo nije dominantno u društvu i zbog toga Bono Zvonimir Šagi precizno navodi vrijednosti za koje bi se pojedinci, motivirani kršćanskom savješću, morali zalagati:

- Obrana demokracije, političke slobode i političkog pluralizma,
- Pravedni odnosi među narodima; jednako pravo i malih naroda na vlastitu državu, kulturu jezik, itd, prava nacionalnih manjina,
- Stvaranje socijalne društvene strukture,
- Primat i središnje mjesto osobe,
- Svetost i nepovredivost života,
- Vjerske slobode,
- Sloboda odgoja i obrazovanja, bez državnog i ideološkog nametanja, privatne i konfesionalne škole i sl. ustanove,
- Respekt siromašnih,
- Solidarnost,
- Socijalna pravda na razini pojedinih država i na razini svijeta.⁴⁷

Pregled ovih vrijednosti ukazuje na duboku ukorijenjenost kršćanskih vrednota u biću fra Bone Zvonimira Šagija, kao i njegovo uvjerenje da se kršćanske i socijalne vrijednosti mogu uključiti u sve aspekte društvenog života pa i u ekonomiju. Suvremena stejkholderska ekonomija, koja počiva na društvenoj odgovornosti kor-

⁴⁶ ŠAGI, Bono Zvonimir: *Laici i svjetovna dimenzija Crkve*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1995., str. 197.

⁴⁷ ŠAGI, Bono Zvonimir: *Izazovi otvorenih vrata*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1993., str. 143.

poracija,⁴⁸ potvrđuje takvo promišljanje, ali pokazuje koliko je trnovit i neizvjestan put do potpune afirmacije socijalnog poduzetništva.

Za veći utjecaj socijalnog poduzetništva u društvu potrebno je usklađeno djelovanje pojedinaca koji žele raditi ne samo u svoju korist nego i u korist općeg dobra te državnih ustanova koje otvaraju prostor poduzetnicima za slobodno tržišno djelovanje čak i u onim djelatnostima koje su ranije bile tretirane isključivo kao javne i ne-tržišne. Zato se shvaćanje socijalnog poduzetništva treba osloboditi predrasuda o karitativnom i netržišnom ponašanju kao preduvjetu njegova nastanka. Umjesto toga treba prepoznati prigodu koju tržište i demokracija pružaju modernobrazovanim poduzetnicima da u suglasju sa svojim partnerima (kupcima, zaposlenicima, dobavljačima), državom i prirodnim okruženjem ostvaruju na tržištu pravednu naknadu za svoj rad i uloženi kapital. Pritom dugoročno ne smije biti gubitnika niti na jednoj strani jer bi tada bili ugroženi elementarni interesi civilnog društva i pravne države. Kao što je moderni menadžment okrenut motiviranju suradnika, a ne cijedenju njihova znoja, tako se i socijalno poduzetništvo okreće tržišnom djelovanju uz afirmaciju općeg dobra, a ne uz njegovo zatiranje. Individualna se afirmacija postiže brigom za opće dobro, a ne bogaćenjem na tuđi račun. To međutim nije pitanje vjerskih ili utopijskih shvaćanja nego standardiziranog poslovanja u uvjetima demokracije i pravnog nadzora. Moguće je da kršćanska etika u poduzetništvu izgleda kao utopija, ali državna briga za društvenu odgovornost, utemeljenu na međunarodnim standardima, omogućuje prijedlaz utopije u realan sustav.

4. 1. Standardizacija društvene odgovornosti

Ako je kršćanska etika, oblikovana u socijalnom nauku Crkve prepoznata kao moguće ishodište za socijalno poduzetništvo, onda se drugi kamen temeljac može pronaći u korporativnoj društvenoj odgovornosti. U kontekstu društvene brige o poduzetničkoj odgovornosti, normalno se javlja i potreba za usklađivanjem postupaka i pravila na globalnoj razini. Međunarodna norma SA8000 postavlja zahtjeve za uspostavu i održavanje sustava upravljanja socijalnom (društvenom) odgovornošću. Kao dobrovoljna norma stvorena je radi osiguranja poštivanja prava i morala u proizvodnji dobara i usluga, a može se primijeniti na sve vrste poslovnih i drugih organizacija. Normu je New Yorku razvila organizacija SAI (Social Accountability International) bivša organizacija CEPAA (Council on Economic Priorities Accreditation Agency) u suradnji s velikim brojem tvrtki, nevladinih organi-

⁴⁸ KOTLER, P. i LEE, N.: *Društveno odgovorno poslovanje*, MEP Consult, Zagreb, 2009.

zacija i sindikata. Misija norme je globalno poboljšanje uvjeta rada, a zasniva se na konvencijama Međunarodne organizacije rada (Konvencije o zaštiti na radu, zaštiti žena i dr.) i konvencijama organizacije Ujedinjenih naroda (Konvencija o pravima djeteta, Opća deklaracija o pravima čovjeka i dr.). Međunarodna organizacija za normizaciju (ISO) na tim temeljima priprema međunarodnu normu ISO26000 sa zahtjevima za uspostavu sustava upravljanja društvenom odgovornošću.⁴⁹ Kako će njezina struktura biti usklađena s već ustaljenim ISO normama za sustave upravljanja (upravljanje kvalitetom i okolišem) to će ubuduće i sustav upravljanja društvenom odgovornošću biti pogodan kao sastavnica integriranih sustava upravljanja. Među zahtjevima aktualne verzije norme SA8000 posebno se mogu istaknuti oni za zdravlje i sigurnost na radu čime upravo ta problematika dobiva na značaju u kontekstu društvene odgovornosti menadžmenta.

Zbog čega je standardizacija važna u kontekstu globalnog promišljanja bilo koje pojave? Prije svega, da se naglasi kako je postignuta suglasnost o tome što je prihvatljivo i povoljno za sve na koje se standardi odnose. Zatim, da se utvrde okviri u kojima će se na nacionalnoj razini regulirati problematika kako bi se postiglo operativno provođenje ideje iz standarda. Najveći problemi naime, nastaju kad se bilo koja globalna ideja pokuša realizirati na nacionalnoj razini budući da ne postoji odgovornost neke "svjetske vlade" niti mehanizam nadziranja "svjetske inspekcije" kao što ne postoji niti mehanizam "svjetske represije" ili "svjetskog pravosuđa", bez obzira koliko se Ujedinjeni narodi i druge globalne organizacije poput Svjetske banke, Međunarodnog monetarnog fonda ili transnacionalnih sudova s ograničenim mandatom, trudili u opravdanju svojeg postojanja. Svima njima nedostaju demokratski mehanizmi izbora i smjenjivanja budući da funkcioniraju po logici glavnog financijera što znači da su odgovorni izvoru financiranja, a nikako imaginarnom "svjetskom demokratskom biračkom tijelu". Dobra stvar kod standarda jest da su oni više tehnički, a manje politički definirani, tako da su usmjereni na procese i postupke kojima se postiže određena razina kvalitete, bez obzira na subjektivne utjecaje u okružju. Da bi se subjektivizam izbjegao, ipak je potrebna nacionalna legislativa koja prihvaća standard i provodi ga primjenjujući svoje nacionalne mehanizme nadziranja i sankcioniranja, uz pretpostavku da su svi ti nacionalni mehanizmi utemeljeni na demokratskim sastavnicama i tržišnom gospodarstvu. Standardi su dakle i u sferi društvene odgovornosti minimum tolerancije potreban da se postignu načela socijalnog poduzetništva.⁵⁰

⁴⁹ International Organization for Standardization, <http://www.iso.org/>, (24. svibnja 2006.).

⁵⁰ CINGULA, M., FILIPOVIĆ, D., PRIMORAC, D.: *Entrepreneurial Development Through Standardization of Social Responsibility // TEMPUS Conference: Entrepreneurship Without Borders*, Tel Aviv Israel, 2009., <https://www.bib.irb.hr/445510>.

Standard SA8000 i certifikacijski program pruža okvir svakoj organizaciji i industriji da posluje na pošten i pristojan način. Međunarodno priznati standard, SA8000 pruža strukturirani pristup za uspostavu ili poboljšanje radnička prava, uvjeta na radnom mjestu i učinkovi sustav upravljanja. SA8001, koji je stvorila SAI (Social Accountability Standard) 1997. godine, temelji se na Deklaraciji UN-a o ljudskim pravima, konvencijama ILO-a, međunarodnim normama o ljudskim pravima i nacionalnim zakonima o radu. U njegovoj je srži uvjerenje kako bi sva radna mjesta trebala podržavati osnovna ljudska prava i menadžment je spreman za to prihvatiti odgovornost.⁵¹ Radi potpunijeg sagledavanja važnosti međunarodne standardizacije u sferi društvene odgovornosti, potrebno je dati potpun prikaz obuhvata norme SA8000, a to je sljedeće:

- Rad djece. Zabranjen je rad djece ispod 15 godina starosti. Potrebno je osigurati pomoć djeci koja mogu izgubiti posao zbog primjene ove norme (školovanje, razvoj, zdravlje i sigurnost).
- Prisilan rad. Zabranjen je prisilan rad. Ne smije se uvjetovati zaposlenje radnika zadržavanjem identifikacijskih dokumenata ili novčanim pologom.
- Zdravlje i sigurnost. Poslodavac, odnosno menadžment mora osigurati zdravu i sigurnu radnu okolinu, poduzeti korake koje sprečavaju ozljede na radu, provoditi izobrazbe o zdravlju i sigurnosti na radu, uspostaviti sustav koji prepoznaje moguće prijetnje na zdravlje i sigurnost, omogućiti korištenje čistih sanitarnih prostorija i pitku vodu.
- Sloboda udruživanja. Menadžment mora osigurati da radnici mogu slobodno, bez pritisaka, osnivati i pristupati sindikalnim udrugama i kolektivno pregovarati.
- Diskriminacija. Zabranjena je svaka diskriminacija na osnovi rase, nacionalnosti, porijekla, religije, sposobnosti, spola, seksualne opredijeljenosti, članstvu u udrugama, ili političke opredijeljenosti.
- Disciplina. Zabranjeno je kažnjavanje, psihičko i fizičko maltretiranje i verbalno ponižavanje.
- Radno vrijeme. Radno vrijeme mora biti u skladu s zakonskim propisima, ali ne više od 48 sati tjedno s najmanje jednim danom slobodnim u tjednu, prekovremeni rad je dobrovoljan i ne smije prelaziti 12 sati tjedno, a plaćen je po povlaštenoj satnici (kolektivnim ugovorom može se kratkotrajno odrediti obavezni prekovremeni rad).

⁵¹ SA8000 - Upravljanje društvenom odgovornošću, <https://www.dnv.hr/services/sa8000-upravljanje-drustvenom-odgovornoscju-4363> (26.02.2023).

- Naknade. Plaće radnika moraju biti u skladu s zakonskim propisima te biti dostatne da zadovolje osnovne potrebe radnika. Zabranjene su disciplinske mjere u obliku oduzimanja plaće.
- Sustav upravljanja. Zahtjevi za uspostavu sustava upravljanja društvenom odgovornošću po normi SA 8000 obuhvaćaju zahtjeve za: dokumentaciju (politika, postupci), predstavnika uprave odgovornog za ispunjenje zahtjeva, planiranje i implementaciju, ocjenu dobavljača, korektivne i preventivne radnje, vanjsku komunikaciju i zapise.

Proces certifikacije (ovlaštenog potvrđivanja) sustava društvene odgovornosti prema normi SA8000 sastoji se od:

- pregleda dokumentacije sustava,
- preliminarne prosudbe
- certifikacijske prosudbe
- izdavanja akreditiranog certifikata
- periodičkih provjera sustava društvene odgovornosti.

Uspostavljanjem sustava certifikacije društvene odgovornosti, poduzetnici pokazuju visoku razinu svijesti za suvremeno poslovanje i brigu o pojedincima i okruženju.

5. ZAKLJUČAK

Socijalno poduzetništvo može se razmatrati kao poseban oblik poduzetništva koji uz tradicionalno shvaćanje dobiti i tržišnog djelovanja uključuje još i brigu o općem dobru. Pritom opće dobro nije apstraktna formulacija o neodređenim etičkim vrijednostima nego je to usklađivanje pojedinačnih poslovnih interesa s interesima razvoja društvene zajednice i čuvanja prirodnog okruženja. To znači da socijalno poduzetništvo ne može biti utopijsko razmišljanje o odricanju od profita nego se ono afirmira u uvjetima normalnog tržišnog djelovanja. Pritom je, za socijalnu sastavnicu poduzetništva važno da se izbjegniju mogući dugotrajni gubitci bilo koje strane uključene u tradicionalnu tržišnu razmjenu ponude i potražnje.

⁵² SA8000 - Upravljanje društvenom odgovornošću, <https://www.dnv.hr/services/sa8000-upravljanje-drustvenom-odgovornosc-4363> (27.02.2023).

⁵³ TARADI, J: Uspostava sustava upravljanja društvenom odgovornošću prema normi SA8000 // *CD Zbornik radova I. Znanstveno-stručne konferencije s međunarodnim sudjelovanjem: "Menadžment i sigurnost M&S 2006"* / Cingula, M. (ur.); Čakovec: Hrvatsko društvo inženjera sigurnosti, <https://www.bib.irb.hr/254814>.

Ukoliko interesi svih strana, uključenih u poduzetnički pothvat, nisu ostvareni, vrlo brzo dolazi do nestabilnosti koji izaziva različite društvene konflikte. Socijalni bunt i nezadovoljstvo radnika jednako su opasni kao i nezadovoljstvo kupaca zbog visokih cijena i slabe kvalitete ili nezadovoljstvo dobavljača kojima tvrtke pod državnom zaštitom ne plaćaju za isporučenu robu i usluge. Čak i nezadovoljstvo države, zbog neubranih poreza, podjednako ugrožava socijalnu stabilnost jer se u takvim uvjetima najprije gubi na kvaliteti društvenih djelatnosti: od bolničke njege do sudske i policijske zaštite. Na razini male države, konflikti se brže uočavaju, ali se i brže mogu ublažiti posljedice njihova nastanka. Poticanje socijalnog poduzetništva moguće je samo uz istovremenu afirmaciju pravne države i institucija civilnog društva. Ako je svakom malom poduzetniku nužna društvena potpora stvaranjem uvjeta za povoljnije financiranje ili bržu naobrazbu, socijalnom je poduzetniku potrebna i druga vrst zaštite. Tu mu zaštitu pružaju institucije društvene demokracije.

Socijalno se poduzetništvo može prihvatiti kao realan model društvenog razvoja, a intenzitet njegove afirmacije ovisit će o društvenoj potpori i primjeni informacijske tehnologije. Društvena potpora socijalnom poduzetništvu ne razlikuje se od tradicionalne potpore malim i srednjim poduzećima. Institucionalna i materijalna potpora dat će bolje rezultate ako se u lokalnim zajednicama stvori ozračje socijalne sigurnosti, primjereno razvijenom civilnom društvu i slobodnom tržišnom natjecanju. Izravno povezivanje malih i srednjih poduzeća s velikim poslovnim sustavima, temeljeno na Internetu, dodatni je impuls razvoju socijalnog poduzetništva.

Kršćanski socijalni nauk u ovom trenutku doprinosi afirmaciji socijalnog poduzetništva šire od isključivo moralnog utjecaja na ograničenu vjersku skupinu jer promiče ideju globalne disperzije načela socijalnog poduzetništva kao stvaralačke inicijative pojedinaca i državnih ustanova na postizanju općeg dobra. Time se potpuno uklapa i u nadnacionalne aktivnosti na standardiziranju društvene odgovornosti kao normalne sastavnice uspješnog tržišnog poslovanja. Istovremeno, to znači da se u svakodnevnu praksu unosi značajna promjena koja će izazvati brojne otpore i nesporazume. Tako i u tranziciji klasične ekonomije u socijalno poduzetništvo i korporativnu društvenu odgovornost moraju sudjelovati predane osobne i društveno odgovorne institucije i države.

U djelu Bone Zvonimira Šagija dominiraju pretežito stavovi prožeti dubokom kršćanskom vjerom, a većina njegova djela vezana je uz pastoral i funkcioniranje župe kao temeljne kršćanske zajednice. Usprkos njegovu svećeničkom pozivu, ili ponajviše zbog dubine i iskrenosti tog poziva, Bono Zvonimir Šagi izlazi iz okvira crkvenog naučavanja i promišlja svekoliku društvenu stvarnost, prije svega političku i socijalnu. Upravo naglašena briga o socijalnoj noti utjecala je na njegovo mišljenje kako kršćanske vrijednosti i osjećaj solidarnosti s najslabijima u društvu mo-

raju biti uključeni u sve pore društvenog života pa tako neizostavno i u ekonomiju. Za Bonu Zvonima Šagija uvijek je bilo otvoreno pitanje poduzetničkog djelovanja na etičkim načelima, a posebno u svjetlu katoličke etike. Osjećajući nedostatak vlastitog ekonomskog znanja, a ipak preferirajući filozofiju kao predmet promišljanja, Bono Zvonimir Šagi prepustio je drugima da afirmiraju ideje socijalnog poduzetništva, potičući takav rad i uvijek misleći kako u suvremenim ekonomijama, a još više u političkoj praksi, briga o socijalnom nije dosta zastupljena.

U brojnim radovima Bone Zvonimira Šagija nalazi se obilje tekstova koji pokazuju njegov stalan interes za pitanja socijalnog nauka kao i čvrste argumente za afirmaciju socijalnog poduzetništva u kršćanskom svijetu čime se potvrđuje njegov trajan interes za: poznavanje socijalnog nauka i artikuliranje smjernica za poslovnu praksu; nužnost doprinosa moralnom standardu društva; stjecanje i pravednu uporabu i raspodjelu bogatstva; uređenje gospodarstva da svi mogu dostojanstveno živjeti; utjecaj socijalnog nauka na pojedince i strukture u društvu; analizu svakodnevnih pojava temeljem kršćanskog nauka; uključivanje socijalnog poduzetništva u javno mnijenje; vrijednosti koje bi kršćani trebali promicati u poslovnom i javnom životu, ponajprije socijalnu pravednost i solidarnost; sustav slobodnog rada, poduzetništva i participacije. Temeljem iznijetog potvrđuje se nezaobilazan doprinos fra Bone Zvonimira Šagija u promišljanju socijalnog poduzetništva.

LITERATURA

- 1/ AGRESTA, R.: It's Time To Rethink Entrepreneurialism, <http://www.bettermanagement.com/Library/Library.aspx?a=9&LibraryID=4703>
- 2/ A lesson on Social Entrepreneurship by Prof. Muhammad Yunus, <https://medium.com/the-edict/a-lesson-on-social-entrepreneurship-by-prof-muhammad-yunus-eed99d6aed56>
- 3/ BALOBAN, S. (ured): *Socijalni nauk Crkve u Hrvatskom društvu*, Centar za promicanje socijalnog nauka Crkve, Zagreb, 1998.
- 4/ BORNSTEIN, David, *Social Entrepreneurs and the Power of New Ideas* (Oxford University Press, 2004)
- 5/ CALOIA, A.: *L'imprenditore sociale*, Piemme, Casale Monferrato, 1995.
- 6/ CANTILLON, R.: *Opća rasprava o prirodi trgovine*, Centar za kulturnu djelatnost, Zagreb 1982.
- 7/ Centesimus Annus, Encyclical Letter of Holy Father John Paul II, https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/en/encyclicals/documents/hf_jp-ii_enc_01051991_centesimus-annus.html
- 8/ CINGULA, M.: Confucianism and the Catholic Social Teaching as Building Blocks of Corporate Social Responsibility // *International Conference in Honor of the*

- 2570th Anniversary of Confucius & the Sixth Congress of the International Confucian Association* Beijing: International Confucian Association, UNESCO, China Confucian Foundation, 2019.
- 9/ CINGULA, M.: How Can Social Teaching of the Church Improve Social Entrepreneurship, 2017 CEBU International Conference on Studies in Business, Management, Education and Law (SBMEL-17) Cebu Philippines, Jan. 26-27, 2017; <http://uruae.org/siteadmin/upload/DIR0117508.pdf>
- 10/CINGULA, M.: Social Entrepreneurship and Social Thought of Church, *International Academic Conference Conference proceedings*, Buenos Aires, Argentina: International Institute of Social and Economic Sciences, 2013. <https://www.bib.irb.hr/670264>
- 11/CINGULA, M., FILIPOVIĆ, D., PRIMORAC, D.: Entrepreneurial Development Trough Standardization of Social Responsibility // *TEMPUS Conference: Entrepreneurship Without Borders*, Tel Aviv Israel, 2009., <https://www.bib.irb.hr/445510>
- 12/“Declaration on Small and Medium-sized Enterprises at the Dawn of the 21st Century“, CEI Working Group on SME and United Nations Economic Commission for Europe, (Budapest, 24 November 2000)
- 13/DEES, J. G., HAAS, M. and HAAS, P.: The Meaning of “Social Entrepreneurship“, 1998, <http://www.the-ef.org/resources-Dees103198.html>
- 14/“Development Strategies and Support Services for SMES“, Proceedings of Four Intergovernmental Expert Meetings, United Nations, (New York and Geneva, 2000)
- 15/DRUCKER, Peter, F., “Innovation and Entrepreneurship“, (Melbourne: Collins, 1993)
- 16/Editorial, “Solidarity in globalization“, *America*, The National Catholic Weekly, New York (Jun 3-Jun 10, 2000)
- 17/“Globalization must be regulated by international consensus“, *America*, The National Catholic Weekly, New York (May, 19, 2003)
- 18/KOTLER, P. i LEE, N.: *Društveno odgovorno poslovanje*, MEP Consult, Zagreb, 2009.
- 19/MAJDANDŽIĆ-GLADIĆ, S.: *Stopama svetaca-sveti papa Ivan XXIII.*, 11. listopada 2015., <https://www.vjeraidjela.com/sveti-papa-ivan-xxiii/>
- 20/MANZONE, G.: *Il Mercato, Teorie economiche e dottrina sociale della Chiesa*, Queriniana, Brescia, 2001.
- 21/Mater et Magistra, Encyclical of Pope John XXIII. On Christianity and Social Progress, https://www.vatican.va/content/john-xxiii/en/encyclicals/documents/hf_j-xxiii_enc_15051961_mater.html
- 22/MCDONAGH, Sean, S.S.C.: “The Greening of the Church“, (1990): 175, 187. http://www.shc.edu/theolibrary/resources/comments_cst.htm

- 23/MEANS, G. and SCHNEIDER, D.: "Meta-Capitalism", John Wiley and Sons, New York, 2000
- 24/"Merging Mission & Money", <http://www.socialentrepreneurs.org/home.htm>
- 25/Oktogesima Advensis, Apostolic Letter of Pope Paul VI, https://www.vatican.va/content/paul-vi/en/apost_letters/documents/hf_p-vi_apl_19710514_octogesima-adveniensi.html
- 26/Pacem in Terris, Encyclical of Pope John XXIII. On Establishing Universal Peace in Truth, Justice, Charity and Liberty, https://www.vatican.va/content/john-xxiii/en/encyclicals/documents/hf_j-xxiii_enc_11041963_pacem.html
- 27/PEREDO, A.M., MCLEAN, M.: Social entrepreneurship: A critical review of the concept, <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S1090951605000751>
- 28/Pontifical Council for Justice and Peace,"The Compendium of the Social Doctrine of the Church" (Vatican, 2004) http://www.catholiceducation.org/articles/social_justice/sj00190.html
- 29/Populorum Progressio, Encyclical of Pope Paul VI. On the Development of Peoples, https://www.vatican.va/content/paul-vi/en/encyclicals/documents/hf_p-vi_enc_26031967_populorum.html
- 30/Quadragesima Anno, Encyclical of Pope Pius XI. On Reconstruction of the Social Order, https://www.vatican.va/content/pius-xi/en/encyclicals/documents/hf_p-xi_enc_19310515_quadragesimo-anno.html
- 31/Rerum Novarum, Encyclical of Pope Leo XIII on Capital and Labor, https://www.vatican.va/content/leo-xiii/en/encyclicals/documents/hf_l-xiii_enc_15051891_rerum-novarum.html
- 32 SA8000 - Upravljanje društvenom odgovornošću, <https://www.dnv.hr/services/sa8000-upravljanje-drustvenom-odgovornosci-4363> (26.02.2023)
- 33/SINYAI, Clayton, "Meet the Innovators" America, The National Catholic Weekly, New York (Sep 13, 2004)
- 34/Sollicitudo Rei Socialis, Encyclical of Pope Ioannes Paulus II; https://www.vatican.va/content/john-paul-ii/en/encyclicals/documents/hf_jp-ii_enc_30121987_sollicitudo-rei-socialis.html
- 35/ŠAGI, Bono Zvonimir: *Da sol ne obljudavi*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1999.
- 36/ŠAGI, Bono Zvonimir: *Izazovi otvorenih vrata*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1993.
- 37/ŠAGI, Bono Zvonimir: "Kršćanski društveni angažman u Hrvatskoj", u zborniku: Baloban, S. (ured): *Socijalni nauk Crkve u hrvatskom društvu*, Centar za promicanje socijalnog nauka Crkve, Zagreb, 1998., str. 83-96.,č
- 38/ŠAGI, Bono Zvonimir: *Laici i svjetovna dimenzija Crkve*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1995.

- 39/ŠAGI, Bono Zvonimir: *Na poprištu redovničke obnove*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1979.
- 40/ŠAGI, Bono Zvonimir: "Odnos gospodarskog i socijalnog u svjetlu katoličkog socijalnog nauka", u zborniku: *Tržišna demokracija u Hrvatskoj-stanje i perspektive* (HAZU, Zagreb-Varaždin, 2000).
- 41/ŠAGI, Bono Zvonimir: "Riječ Božja u promišljanju trenutka", *Homilije u nedjelju i blagdane*, ABC, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2008.
- 42/ŠAGI, Bono Zvonimir: *Sa svjetiljkom vjere u društvenoj zbilji*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1999.
- 43/TAN, WL., Williams, J. & Tan, TM.: Defining the 'Social' in 'Social Entrepreneurship': Altruism and Entrepreneurship. *Entrepreneurship Mgt.* 1, 2005, p.p. 353–365; <https://link.springer.com/article/10.1007/s11365-005-2600-x>
- 44/TARADI, J: Uspostava sustava upravljanja društvenom odgovornošću prema normi SA8000 // *CD Zbornik radova I. Znanstveno-stručne konferencije s međunarodnim sudjelovanjem: "Menadžment i sigurnost M&S 2006"* / Cingula, M. (ur.); Čakovec: Hrvatsko društvo inženjera sigurnosti, <https://www.bib.irb.hr/254814>
- 45/VALKOVIĆ, M. (ured.): *Sto godina katoličkog socijalnog nauka*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1991.
- 46/"What is a Social Entrepreneur", http://www.ashoka.org/fellows/social_entrepreneur.cfm
- 47/Warsh, D.: "Što je to poduzetništvo", u knjizi: Collins, E.G.C. i Devanna, M.E.: *Izazovi menadžmenta u XXI. stoljeću*, MATE, Zagreb, 2002.
- 48/Zenit, "Toward a Moral Economic Life", http://www.catholiceducation.org/articles/social_justice/sj00190.html

SUMMARY

FRA BONO ZVONIMIR ŠAGI'S CONTRIBUTION TO THE DISCUSSION ON THE RELATIONSHIP BETWEEN THE SOCIAL DOCTRINE OF THE CATHOLIC CHURCH AND SOCIAL ENTREPRENEURSHIP

Social entrepreneurship can be seen as a more developed form of entrepreneurship in which classic economic components such as risk and profit are supplemented by social concern for the common good. In order to upgrade traditional entrepreneurship to a higher level of social entrepreneurship, the entrepreneur's responsibility needs to be increased, first of all in choosing the business activity, and then also in the way the entrepreneurial venture is carried out. Also, social support is indispensable, which consists in consciously entrusting a part of traditional social activities to entrepreneurs. Regardless of the fact that entrepreneurs carry out the assumed social activities on market principles, it is more important that their investments in the social sphere free up scarce social resources to meet some other needs that also achieve the common good. Social entrepreneurship has its origins in the individual entrepreneur's concern for meeting socially beneficial needs, and in addition to that, in social, i.e. state, support for these efforts. The social influence on entrepreneurship can also be observed through the application of ethical norms in business, where it is important to observe those norms that derive from the social teachings of the Church. The author wants to show how the Church's social teaching is fully aligned with the modern concept of social entrepreneurship, which aims to standardize social responsibility in business activities. The work is dedicated to the consideration of this topic in the works of Fra Bono Zvonimir Sagi. He was not primarily engaged in the study of entrepreneurship, but in his constant concern for the application of Christian principles in everyday life, he recognized the importance of the social component in all social activities.

Key words: Catholic ethics; social entrepreneurship; social responsibility; social teaching of the Church.